

Småstykker

Jonas Broager

NEPOTISME UNDER ENEVÆLDEN

AF

ROLF DAHL

Som arkivar rangerede Jonas Broager næppe blandt de ypperste. Ved hans død i 1790 befandt Rentekammerets arkiv sig i et endnu bundløst kaos end det havde gjort knapt 9 år tidligere, da han havde overtaget ledelsen af det. Ved siden af sin beskæftigelse i arkivet havde han beklædt stillingen som underbibliotekar ved »Det store kongelige Bibliotek«, men der overgik ham den sjældne posthume ære, at ingen af hans stillinger blev genbesat efter hans bortgang.¹

Jonas Broager var født den 2. april 1753 i Tjølling i nærheden af Larvik i Norge. Hans fader, Wilhelm Broager, fungerede på den tid som hjælpepræst hos pastor Jonas Scheen, hvis datter Ulrikke Margarethe han havde ægtet 3 år tidligere. I 1754 blev han ved grev Danneschiold-Laurvigens mellemkomst kaldet til vicepastor og successor, og ved sin svigerfaders død 5 år senere tiltrådte han sognepræsteembedet. Om pastor Broager berettes det, at han virkede meget godt for menigheden, af hvem han var agtet og elsket. Også af greven var han meget yndet, men i sit ægteskab og med sine børn var han ikke heldig.²

Det uheldige milieu og sine 6 søskende forlod Jonas som 17-åring. Han tog til København, hvor han kom under professor C.G. Kratzensteins

¹ De vigtigste trykte kilder om Jonas Broager er: Johan Grundtvig: Meddelelser fra Rentekammerarchivet s. LIX ff., Kbh. 1871, Jens Holmgaards artikel i: Afhandlinger om arkiver ved Rigsarkivets 75-års-jubilum, Kbh. 1964, og Palle Birkelunds artikel i: Med boken som bakgrunn. Festskrift til Harald L. Tveterås s. 41 ff. Oslo 1964.

² T.O. Gran: Sandsværs Saga s. 278, Kristiania 1913.

ægide, og den 24. december 1771 blev han dimmitteret til Universitetet.³ Men knap to år senere døde begge hans forældre, og de kilder, som hidtil havde tilflydt ham fra Norge, tørrede ind.⁴ Dertil kom, at han nu fik ansvaret for sine 4 yngre søskende, hvilket tvang ham til at søge arbejde. En tid lang var han volontør ved Rentekammeret, senere blev han knyttet til Vaisenhuset, men stillingen som staldskriver ved Frederiksborg Slot, som han søgte i 1776, fik han ikke. Heller ikke da han 2 år senere ansøgte om embedet som stempelpapirkommissionær og -kontrollør, havde han heldet med sig.

I 1776 var imidlertid Jonas Broager begyndt at gå den lærde Peter Friderich Suhm til hånde på hans private bibliotek, og arbejdet i denne enorme samling af bøger og gamle håndskrifter fascinerede ham. Mellem kammerherren og den unge student udvikledes hurtigt et nært venskab, der kom til at vare livet ud.⁵ Gennem Suhm kom Broager desuden i kontakt med andre bogsamlere, hvis biblioteker og manuskriptsamlinger han bragte i orden, men også andre og nok så givtige forbindelser knyttedes i disse år.

Sommeren 1778 blev Jonas Broager underrettet om, at der forestod »nogen Forandring med Rentekammerets Archiv«, og den 29. juli ansøgte han om, at han »allernaadigst maatte forundes den Post, som ved saadan Forandring kunde ledig blive«. På ansøgningen havde Suhm skrevet følgende anbefaling:

Student Broager haver i nogle aar gået paa mit Bibliotheque, og i al den tid har jeg kiendt ham som en flittig, duelig, beqvæm og ærekiær person, hvorfore jeg allerunderdanigst vil have ham recommenderet.

Broagers informationer viste sig at være korrekte, selv om det først var den 12. august, at Rentekammeret bekvemmede sig til at indstille til kongen, at »endnu en duelig og flittig Betient« skulle ansættes i arkivet for at råde bod på den uorden, som der herskede.⁶ I kammerets forestilling hedder det videre:

Et hertil bequem Subject tror vi at kiende i Student Jonas Broagger, hvis stadige Fliid og Held i at behandle Oldsager, at paaskiønne gamle Documenters Værdie og Indhold, og at henhøre

³ Kbh. Universitets Matrikel III s. 310.

⁴ RA. Rtk. 13.17. Embedsansøgninger, litr. B.

⁵ RA. DK. 2.dep. Registrantsag 1475/1804.

⁶ RA. Rtk. 2411.6. Danske relations- og resolutionsprotokol 1778 nr. 124.

samme til deres rette Klasse, meget berømmes af Kammerherre Suhm, som ved sine lærde Arbejder herudi skal have betient sig af ham med megen Nytte, og paa hvis Vidnesbyrd vi tror at kunne bygge den Formodning, at benævnte Broagger frem for andre vilde blive vel oplagt at gjøre god Nytte ved Kammerarchivsagernes saa meget fornødne Ordning.

Selv om der ikke findes ringeste belæg for denne overstrømmende panegyrik i Suhms udtalelse, blev forestillingen approberet den 27. august, og for »at bringe alle de Protocoller, Documenter og Brevskaber, som der giemmes, fra de ældste indtil de nye Tider, saa hastig muelig i den fornødne Orden og Rigtighed«, tillagdes der Broager 200 rdlr. i årlig gage.

Det syn, der mødte Broager i denne hans skræddersyede stilling, var ikke opmuntrende. Fra kælder til loft var arkivalier hensat i »den yderste Uorden og Forvirring«. De gamle dokumenter, brevskaber og protokoller med tilhørende akter, der var »urigtige sammenblandede, vidt adspredte og langt fra ikke nogensinde bragt i den Orden, som er nødvendig«, kunne tage pusten fra enhver, og gjorde det formodentlig også fra den nyudnævnte 2. fuldmægtig. At råde bod på generationers forsømmelser er dog en omstændelig affære, og det er derfor ikke underligt, at arbejdet, der på grund af kulden lå stille i vintermånederne, kun langsomt skred fremad.

I marts 1781 afgik arkivets chef Hans Jochum Horn ved døden. Blandt ansøgerne til hans stilling var en fuldmægtig fra finanskollegiet med 37 års anciennitet og et »meget godt Vidnesbyrd«, men kammerkollegiet foretrak at indstille Broager, fordi han »haver givet de bedste Prøver af gode Indsigter og en særdeles Fliid og Virksomhed«. ⁷ Udnævnelsen, der fulgte den 18. april, gjorde ham til arkivets leder efter mindre end 2½ års virke der, og fastsatte hans gage til 800 rdlr. årlig »uden Afkortning«.

Disse to udnævnelser, der hver især kan virke påfaldende nok, er dog for intet at regne imod det, der skete 2 år senere. Som bekendt var det kammerkollegiet, der normalt indstillede de undergivne til betitling, og 1. deputeret C. F. Numsen var aldrig kommet på den idé at indstille den kun 30 år gamle arkivar til noget som helst i den retning. Stor må derfor hans bestyrtelse have været den 25. juni 1783, da han skrev:

Da mig, Geheimeraad Numsen, mundtlig er tilkiendegivet, at Deres Kongelige Maiestæt under 12te Maj dette Aar allernaadigst

⁷ 2411.10. 1781 nr. 101.

have udnævnt Archivarius ved Kammernes Archiv, Jonas Broager, til virkelig Kammerraad; saa udbede vi i dybeste Underdanighed derover Deres Maiestæts allehøieste Stadfæstelse og skriftlige Resolution.

Men Numsen havde hørt rigtigt. Majestæts bekræftelse forelå dagen efter, og Broager modtog bestallingen ganske gratis.⁸

Under Broagers ledelse fortsatte oprydningsarbejdet i arkivet, og den 26. januar 1784 kunne han optimistisk meddele, at »de efter min Formand (d.e. forgænger) liggende uindførte Designationer ere alle indførte, og af det store Archivs Omlæggen, som ieg nu haver anvendt daglig 2 Timer paa i det heele Aar, er icke meere tilbage, end man i 14 Dage omtrent kand blive færdig med«. Men han klager samtidig over, at afleveringerne til arkivet er tiltaget i antal og omfang, og det ekstraarbejde det medfører, nødsager ham til »at holde et aparte Menneske« for at gå ham til hånde, hvorfor han søgte et løntillæg på 200 rdlr årligt.⁹ Sagen fik sin løsning den 29. marts ved at der blev oprettet en ny kopiststilling, og derved var det påtrængende bemandingsproblem løst.¹⁰

Et endnu større problem var imidlertid pladsmangelen i arkivet. Et forsøg i 1782 på at lægge hånd på nogle ekstra loftslokaler synes at være strandet,¹¹ og et forslag fremsat to år senere om at overføre de voluminøse rækker af landfæstningsregnskaber til de militære arkiver, blev afvist af generalerne.¹² Men problemet måtte løses, da mange arkivalier efter hånden måtte sættes i hylderne i dobbelte rader bag hinanden til stor irritation for personalet ved ekspeditionerne. Der var derfor intet andet middel at gribe til end håndhændede kassationer, hvorved Broager kom til at nedkalde kommende generationer af historikeres og arkivmænds vrede over sig.¹³

Den første fandt sted i 1784, og bestod af henved 400 pakker. Den næste gjorde Broager forslag om den 19. august 1786. Sagen blev sendt til høring i de berørte kontorer, hvis indstillinger forelå den 3. marts året efter. Den 29. august samme år blev sagen resolveret, hvorefter man kunne skride til værket. Tidligere havde det været sædvane, at fuldmægtigen og kopisten kunne disponere over det kasserede papir, men at

⁸ 2411.15. 1783 nr. 107.

⁹ RA. Rtk. 2214.59. Breve, dokumenter og akter vedk. partikulære personer.

¹⁰ 2411.17. 1784 nr. 87.

¹¹ RA. Rtk. 2421.258. Københavns renteskriverkontors journal 1782 nr. 222.

¹² 2421.260. 1784 nr. 241 med journalsag, og 2421.191, Københavns renteskriverkontors kopibog 1784-85 pag. 119.

¹³ RA. Rtk. 11.46. Fortegnelser og korrespondance vedr. Kassationer fra Rentekammerets arkiv, 2421.263, 1787 nr. 144, og 2411.24. 1787 nr. 157.

konfidentielle dokumenter fra tid til anden derved kom til at dukke op som indpakningspapir hos byens urtekræmmere og andre handlende, havde vakt anstød, og i 1777 var det blevet bestemt, at for fremtiden skulle det kasserede papir brændes, men arkivpersonalet fik til gengæld en passende gratifikation. Broager havde foreslået, at man denne gang skulle rive papiret itu, og derefter aflevere det til papirfabrikken til genanvendelse, men han tvivlede på, at dens ejer, Drewsen, ville give noget for det. Kollegiet gik ind på ideen, men gav ham pålæg om at kræve »billig Betaling« (d.e. betaling, der kan billiges), og afkorte den i dusøren, der i øvrigt blev fastsat til 30 rdlr. Den 31. juli 1788 kunne Broager omsider aflægge regnskab, der viste, at Drewsen for hver af de 52½ sække, som kassationen beløb sig til, havde givet 12 skilling, tilsammen 13 rdlr. 12 s, som kom til afdrag i gratialet.

Disse drastiske kassationer forslog imidlertid kun som en skrædder et vist sted. De årlige afleveringer fyldte hurtigt de ledige hylder op igen, så da arkivaren den 1. august 1789 fik ordre om at modtage regnskaberne for dronning Sophie Magdalenes hofholdning, vægrede han sig med henvisning til den akutte pladsmangel.¹⁴

Men de betrængte pladsforhold kan ikke alene bære skylden for Broagers noget lemfældige embedsførsel. Det var efterhånden en kendt sag i hele Rentekammeret, at kaos vedblev at råde på arkivet også i Jonas Broagers tid, og kopisterne solgte under hans ubekymrede ledelse arkivpapir til private.¹⁵ At han heller ikke var så nøje med at bogføre udlånene, fremgår af, at kammeret i 1784 pålagde ham at indlevere nøjagtige designationer over de udlånte arkivalier, og samtidig indskærpedes det, at han ved alle udlån skulle »tage Laanrens Bevis«.¹⁶

Som indledningsvis berørt levede Broager en dobbelttilværelse, idet han i tillæg til sit virke på arkivet også havde sit at se til på Det kongelige Bibliotek, men hans to karrierer udviser iøjefaldende lighedspunkter.

Stillingen som amanuensis ved biblioteket var den 25. juni 1780 blevet ledig ved Christian Brandts død, og den 20. september samme år indstillede bibliotekschefen Broager som hans efterfølger.¹⁷ Som begrundelse anførtes, at han ved arkivet har »givet Prøver af en stadig Fliid samt megen Agtsomhed og gode Indsigter«, og på Suhms bibliotek havde han »med Held og til Fornøielse gaaet tilhaande«. Ved andre biblioteker her i staden havde han desuden »giort god Tieneste og samlet megen

¹⁴ Grundtvig op. cit. s. LXV.

¹⁵ Ibid. s. LXXI.

¹⁶ Ibid. s. LXII.

¹⁷ KB. Håndskriftsamlingen. KB's arkiv. Ældre række. Journalsag nr. 121.

Øvelse og Duellighed... samt beviist at besidde de dertil nødvendige Indsigter og en moden Dømmekraft«. På Det kongelige Bibliotek skulle han gå bibliotekaren til hænde ved det daglige tilsyn, være hans sekretær og stå for korrespondancen, samt føre registre og protokoller etc. Men da de 104 rdlr., som havde været Brandts årsløn, »ikke synes at udgiøre en tilstrækkelig og passende Belønning« for en sekretær og amanuensis, foreslog han, at der »udsættes en vis Gage af 200 rdlr.« til Broager. Forslaget blev i sin helhed bifaldt af kongen den 28. september 1780. Desværre havde man glemt at skrive, at gagen skulle være »uden Afkortninger«, men fejlen blev rettet den 9. april året efter,¹⁸ og i den følgende tid finder vi Broager på biblioteket om formiddagen, og i arkivet om eftermiddagen.¹⁹

Var forholdene i rentekammerarkivet kritisable ved Broagers tiltrædelse, så var tilstanden på Det kongelige Bibliotek i hvert fald ikke bedre, da han begyndte sit virke der.²⁰ I de 30 år Bernhard Møllmann havde ruget over det, var samlingerne kommet i uorden, og katalogerne var ikke ajourført. J.H.Schlegel bidrog i sin korte embedsperiode til forvirringen ved at flytte rundt på bøgerne inden han døde den 18. oktober 1780, 3 uger efter Broagers tiltrædelse. Den 9. april 1781 tiltrådte imidlertid Jon Erichsen bibliotekarembetet, og han påbegyndte omgående en total reorganisering af hele samlingen af bøger og håndskrifter, samt udarbejdelse af nyt hovedinventarium, hvilket holdt ham og hans sekretær beskæftiget i de følgende år.²¹

At sige, at dette arbejde var omfattende, er ikke at tage munden for fuld, og i 1784 anmodede Erichsen om, at personalet måtte udvides med en l. amanuensis.²² Bibliotekschefen indstillede imidlertid, at den nye stilling benævnedes underbibliotekar, og at den skulle tildeles Jonas Broager, da »han egentlig er den, der fornemmelig gaer Biebliothecarius til Haande ved alle ved Bibliotheqvet faldende Arrangements, og altsaa i Følge deraf tager næsten lige Deel med ham i alt deraf flydende Ansvar«. Som Broagers afløser anbefalede han holsteneren Friderich Eccard, der i 6 år havde arbejdet med biblioteket i Göttingen, hvor han havde taget doktorgraden i filosofi og udgivet flere litterære arbejder. Begge udnævnelser fik allerhøjeste approbation den 2. april 1784, ved hvilken anledning Broagers gage fordobledes, mens Eccard måtte nøjes med 300 rdlr.

¹⁸ Ibid. nr. 173.

¹⁹ Ibid. nr. 223.

²⁰ Ibid. nr. 226 og 228.

²¹ Ibid. nr. 223.

²² Ibid. nr. 233.

Den behændige dobbeltstilling, som Broager havde, benyttede han til at overføre nogle håndtegnede landkort og en protokol fra Det ridderlige Akademi med illuminerede adelsvåben fra arkivet til biblioteket,²³ hvorimod skøder og jordebøger fra Skåne gik den modsatte vej.²⁴ Ellers forberedte han i 1785 en dubletaktion, og året efter forfattede han registratur over teologisk litteratur²⁵ i den nyudskilte Nordiske Afdeling, en samling han i de senere år hovedsageligt beskæftigede sig med.²⁶

Jonas Broagers helbred var ikke stærkt. Formodentlig var han som de fleste på den tid allerede i yngre år blevet smittet af tuberkulose, en sygdom, der dog i de fleste tilfælde kan holdes i skak af kroppens egen modstandskraft. Men indåndning af støv, som der var rigeligt af både i arkivet og på biblioteket, kan bidrage til, at tilstanden forværres, og fra sit 34. år var Jonas Broager plaget af blodspytten.²⁷ I de følgende år fæstnede sygdommen sit greb om ham, og den 3. januar 1790 døde han. Over sin 36 år gamle ven skrev Suhm dette gravskrift:²⁸

Her hviler

Hr. Jonas Broager

Født i Norge i Laurvig

1753 den 2. April

Død i Kiøbenhavn

Den 3. januarii 1790

Kongelig Kammerraad

Kammer Archivarius

Under-Bibliothekar ved Det Kongelige Bibliothek

Bibliothekar ved endeel andre Bibliotheker

En duelig, driftig, virksom Mand

Ufortrøden til al sin Gierning

Hurtig og snild til at opfinde, til at udføre

En trofast Ven, Fader og Ægtefælle

Derfor beklages og savnes han af mange

Meest af sin efterladte Kone og Børn

Men meget ogsaa

af

hans Ven

P. F. Suhm

²³ RA. Rtk. 2421.259, 1783 nr. 400, og 2421.190. 1782-83 pag. 517.

²⁴ Grundtvig op. cit. s. LXIV.

Allerede to dage efter dødsfaldet besluttedes det, at der skulle nedsættes en kommission for at finde ud af, hvad der kunne gøres for at bringe arkivet på fode igen, og samtidigt bestemtes det, at det indtil videre skulle ledes af fuldmægtigen.²⁹ Undersøgelseskommissionen fandt, at kun en brøkdel af de gamle arkivalier var blevet ordnet og registreret, og meget af det, der var blevet afleveret i de seneste år, var der heller ikke taget hånd om. På biblioteket indstillede man ligeledes den 24.januar, at underbibliotekarstillingen ikke skulle genbesættes. Den blev senere nedlagt.³⁰

Det har undret senere tiders historikere, at en mand, der oplevede en så spektakulær lynkarriere som Broagers, kunne være en så medioker begavelse. På biblioteket, hvor han kun havde en underordnet stilling, kunne han ikke anrette nævneværdig skade, men arkivet forfaldt kende- ligt under hans ledelse. Johan Grundtvig fremsætter den formodning, at det måske var kongen selv, der var Broagers velynder,³¹ Jens Holmgaards mistanke går derimod i retning af kongens livlæge Johan Just von Berger,³² mens Palle Birkelund nærmest synes at forestille sig, at det var B. W. Luxdorph, der var hans beforder.³³

Samtiden har derimod utvivlsomt vidst besked om sagen rette sammenhæng, og selv om forholdet næppe længere direkte kan bevises, så foreligger der dog den dag i dag en kæde af indicier, der alle peger på en og samme mand: Joachim Godske Moltke, søn af en af landets rigeste og mægtigste mænd, og i 1770'erne i færd med selv at blive begge dele. Som l. deputeret i Rentekammeret havde han selv forfattet den indstilling, der bragte Broager til dets arkiv, og blandt hans første embedshandlinger, efter han var blevet den øverste leder af Det kongelige Bibliotek i 1780, var at befordre Broager ind i en stilling sammesteds. Broager, der den 16. november 1778 havde giftet sig med Anna Cathrine Birch,³⁴ kvitterede for artighederne ved den 5. april 1781 at kalde sin førstefødte Joachimina,³⁵ og den 17. juni året efter sit andet barn Joachim Godske.³⁶

²⁵ Birkelund op. cit. s. 43.

²⁶ KB. nr. 288.

²⁷ RA. Den almindelige Enkekasse. Sag nr. 2357.

²⁸ Adresseavisen 1790 nr. 1.

²⁹ Holmgaard op. cit. s. 141 ff.

³⁰ Se nr. 25.

³¹ Grundtvig s. LX.

³² Holmgaard s. 314.

³³ Birkelund s. 43.

³⁴ LA. Kirkebøger. Vor Frue nr. 14. Viede 1775-1813 pag. 21.

³⁵ Ibid. nr. 8b. Fødte 1779-84 pag. 372.

³⁶ Ibid. Trinitatis nr. 8. Fødte 1765-92.

Det er vist overflødig at nævne, at greven var fadder for begge børn. At dette var Jonas Broagers foretrukne måde at vise taknemlighed på, fremgår med al tydelighed af, at han den 5. november 1783 opkaldte det næste barn efter sin anden velgører, Peter Friderich Suhm,³⁷ mens den yngste den 24. januar 1788 blev kaldt Georgine efter grevinden.³⁸

Det var også Moltke, der havde stået bag den opsigtsvækkende forfremmelse af Broager til arkivar i 1781. Samme år blev han geheimestatsminister, og i den stilling var det ikke vanskeligt at udvirke, at Broager i 1783 blev udnævnt til kammerråd. Året inden havde greven forladt Rentekammeret, og dets ledelse var overgået til geheimeråd Numsen, der var bekendt for ikke altid at holde sig alt for velunderrettet om, hvem der til enhver tid var toneangivende ved hoffet – deraf hans konsternation. Forfremmelsen til underbibliotekar var også Moltkes værk. Men som bekendt blev han den 14. april 1784 – kun 12 dage efter denne udnævnelse – i forbindelse med omvæltningerne den dag frataget alle sine embeder, og det er da også højst påfaldende, at fra denne dag var miraklernes tid forbi for kammerråden.

Tolv dage før sin død havde Broager ansøgt om sin kones optagelse i Den almindelige Enkekasse, og selv om han ikke kunne skaffe den pletfri lægeattest, der normalt krævedes, lykkedes det hende efter de den gang gældende meget liberale regler³⁹ at blive tilkendt en årlig pension på 400 rdlr. Suhm havde to dage inden vennens død tilstået hende en årlig understøttelse på 100 rdlr.,⁴⁰ men pengene forstrak ikke, i de følgende år søgte hun gentagne gange om tillægspension fra den kongelige kasse.⁴¹ Det eneste, der kom ud af det, var imidlertid en skærpelse af kontrollen med enkekassen.⁴² Men pengesorger var langt fra det eneste, der formørkede tilværelsen for hende efter hendes mands tidlige bortgang. Georgine døde i 1792 af tæring. Joachim Godske led af engelsk syge, og var hende til stor bekymring. Sin yngste søn Jonas Andreas tabte hun i oktober 1807, da han døde af de sår, han som livjæger tidligere det år havde pådraget sig under kampene med englænderne.⁴³ De sidste år af sit liv tilbragte hun i Thisted hos Joachimina, der var kommet i ægteskab

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid. Vor Frue nr. 9. Døb 1785-1804.

³⁹ Forordningen af 4. august 1788.

⁴⁰ Se nr. 5.

⁴¹ Se nr. 9, RA. Postpensionskassedirektionen. Rentekammeret 1790-94, og Rentekammeret B 1802-03.

⁴² RA. Rtk. 2411.30. 1790 litr. B nr. 268.

⁴³ H. A. Hanson: Kongens Livjægerkorps, Kbh. 1938 s. 41.

med toldinspektør Langeland. Her døde hun den 23. juni 1815 i en alder af 68 år.⁴⁴

Efter hvad vi har set, kan det synes som om pastor Broager ikke var så uheldig med alle sine børn endda, idet i hvert fald sønnen Jonas havde tilegnet sig hans evne til at opnå grevelig bevågenhed. Hvorvidt denne vej til succes er etisk acceptabel, kan der dog stilles spørgsmål ved. Konkluderes kan det derimod, at i tilfældet Broager må både Berger, Luxdorph og Christian den 7. pure frifindes.

⁴⁴ Berlingske Tidende 1815 nr. 54.